Observatoriulu ese de doue ori in septemana, mercurea si sambat'a.

Pretiulu

pentru Sibiiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchiei pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci; — numeri singuratici se dau càte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie séu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare càte 7 cr., la adou'a si a trei'a càte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adressate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu in Sibiiu.

Nr. 92. Sibiiu, 17/29 Novembre 1879. **Anulu II.**

Simptome rele din Croati'a.

Cu alte ocasiuni, candu amu trasu paralelle intre autonomi'a actuale a Croatiei si intre autonomi'a cea perduta a Transilvaniei, amu relevatu si inpregiurarea, cà croatii aru fi indestulati cu gradulu de autonomia pe care si-lu potura asecura in anii din urma pe charteia, daca ei s'ar potea bucurá si in realitate, in pracse, de aceeasi, adeca daca ungurenii nu le aru aruncá mii de pedeci in cale, incurcandu lucrurile, amestecandu-se mereu in afacerile loru interne, incercandu tóte midiulócele spre a vêrî cumva limb'a magiara si in Croati'a, in scóle, in administratiune, la tribunale, la militi'a teritoriale etc. Amu mai observatu cà cestiunea finantiale este un'a din cele mai scabróse, asupra careia certele dintre ungureni si croati n'au incetatu nici-odata, si chiaru acuma, candu cérca a inchĭaié intre sinesi invoiéla pe alti dieci ani, asia numitele delegatiuni sau comissiuni regnicolarie, compuse din unguri si croati, lucrara mai multe luni in secu, pàna ce abia in dilele din urma se invoira cu mare greutate in cele mai multe puncte. Intr'aceea una parte din acei deputati, carii participa si la diet'a Ungariei, cá parlamentu centrale alu tieriloru corónei unguresci, crediendu cà voru face bine daca voru menagea si crutiá càtu se póte pe ministeriulu ungurescu, votá regulatu totu cu acesta, intru asteptare firesce, cá si elu se faca croatiloru pe voia. Chiaru la votarea din dilele trecute in cestiunea Bosniei, daca nu erau croatii, ministeriulu Tisza remanea in minoritate.

Dupa acestea tóte s'ar fi parutu cà e pace intre croati si unguri; candu colo, acasa in Croati'a spiritele locuitoriloru colcaiá de manía asupra deputatiloru, pentru-cà au facutu atàtea concessiuni Ungariei si anume partidei actuale dominante, despre care croatii au credintia obstinata, cà aceea este cea mai neinpacata vrasmasia nu numai a toturoru slaviloru din lume, ci in specie si a croatiloru, pe cari ungurenii ii urescu cu atàtu mai multu, cu càtu croatii din toti slavii meridionali sunt cei mai inaintati in civilisatiune, si apoi cá romano-catholici standu in connexiuni cu lumea catholica européna, au mediulóce de a paralisá multe actiuni de ale calviniloru ungureni; preste acésta junimea din Croati'a e representata in corpulu oficiariloru armatei imperiale multu mai bine decàtu junimea ungurésca, care in locu de a servi cu perseverantia sub arme, nu incéta a o injurá si insultá prin diarie, si precum vedemu chiaru in momentele actuali, partid'a estrema din diet'a Ungariei pretende, cá din tierile corónei unguresci nici-unu recrutu se nu se mai dea la armat'a imperiale comuna. Orb'a arogantia a numitei partide merge asia departe, in càtu crede, cà din ⅓ de magiari si din ⅔ slavi si romani va fi in stare de a organisá o armata puru magiara pentru unu statu magiaru. Croatii tocma din contra, tînu si acuma cá ferulu la unitatea armatei imperiale comune, compusa asia cum se vede, din tóte elementele nationali, din care se afla compusa monarchi'a intréga, éra in acea tînuta a loru sunt confirmati si inbarbatati prin atàti generali, coloneli si alti oficiari de statu maioru, totu confrati de ai loru, incorporati la aceeasi armata.

Despre nouele differintie aprige escate intre magiari si croati dela ocuparea Bosniei incóce, din punctu de vedere mai inaltu, este prea timpuriu a vorbi, ci trebue se asteptamu cu ochii bine deschisi ulterior'a desvoltare a evenimenteloru. Pàna atunci ungurenii se incérca din tóte poterile se invrajbésca càtu aru potea mai multu pe serbi cu croatii, folosindu-se si acuma, mai totu de differentiele religióse, cá si in cei 170 de ani trecuti; asta-data inse nici serbii nu mai sunt asia grosi la capu si prosti, nici croatii atàtu de bigoti si pretentiosi, cá se'si mai sparga capetele unii la altii numai din iubire càtra magiari.

Acei cari citescu diariele din Croati'a si anume pe cele din capital'a Agramu (Zagrabi'a) ne asigura, cà nici in 1848/9 nu s'au scrisu in termini mai inversiunati si cu o urgía mai pronuntiata decàtu scriu acelea mai alesu de doui ani incóce contra unguriloru. Ceea ce revolta mai tare pe croati este, candu ungurenii ii insulta de sarantoci, cari nu aru fi in stare se subsiste fòra ajutoriulu unguriloru.

Celu mai pronuntiatu testimoniu de urgía se dete in capital'a Croatiei in nóptea din 20 Novembre. Membrii delegatiunei regnicolarie venisera din B.-Pest'a la familiile loru; in acea nópte inse studentii dela universitate insociti de càtra o parte din poporu, mergèndu la locuintiele ddloru Mrazovits, Krestits si Meskalovics, intre strigate, fluieraturi, sunete de cleste si vàtrarie le sparsera ferestrile spre resbunare, cà-ci au tînutu cu magiarii.

Revista politica.

Sibiiu, 28 Novembre st. n. 1879.

Declamatiunile siovinistice ale opositiunei, precum si cele mai sunatóre filipice patriotice ale Kossuthianiloru n'au fostu in stare se inpedece pe partisanii lui C. Tisza, de a 'i votá cu o maioritate de 47 voturi si proiectulu de lege pentru armat'a imperiala. Bine, reu, d. C. Tisza si-au inplinitu angajementele sale luate la Vien'a, éra diet'a ungurésca séu „biuroulu de inregistrare“, precum o a numitu L. Kossuth, si-au inplinitu si ea datori'a, au bine meritatu dela patri'a magiara si póte asteptá cu consciinti'a inpacata si cu o liniste stoica consecintiele fapteloru sale.

Intr'aceea nemultiumirea poporatiunei si miseri'a cresce in proportiuni geometrice; coruptiunea cea mai rafinata sistemisata pe o scara intinsa, a devenitu unu morbu epidemicu si contagiosu, care au infectatu intrég'a atmosfera sociala, éra miseri'a finantiara si brutalele executiuni ceru dieci de victime pe fiacare di. Classele privilegiate isi petrecu dilele in frivolitati ruinatóre de avere si sanetate, éra poporale sunt abatute, apatice si nu se mai interesédia de afacerile publice, cá si candu aru fi straine in patri'a loru. Nu este dar' nici o mirare, cá intr'o astfeliu de situatiune, cultulu ideiloru revolutionare ale lui Kossuth se afle unu terenu bine preparatu si cá poporaritatea ex-dictatorelui Ungariei, alu carui nume si personalitate este incinsa cu aureol'a marthiriului, se castige totu mai multi propagatori. Nu vomu esagerá déca vomu dice, cà numele lui L. Kossuth este astadi érasi celu mai poporaru in tóta Ungari'a, si cà natiunea magiara incepe a se familiarisá cu ide'a unei a dou'a veniri a lui si cu o a dou'a editiune a revolutiunei din 1848.

Relatiunile politice intre Ungari'a si Croati'a érasi s'au inaspritu. Deputatiunea regnicolara ungaro-croata, care a fostu esmisa din ambele parti pentru cá se se intieléga asupra puncteloru finantiarie ale pactului cu Croati'a, s'au despartitu fàra cá se fi potutu ajunge la resultatulu doritu. Acésta este caus'a, cà press'a magiara érasi a inceputu a isi versá veninulu siovinisticu asupra natiunei croate a

---

Foisiór'a „Observatoriului“.

Alte momente din viéti'a lui Aronu Budai.

— Blasiu 6 Oct. n. Cu placere am cetitu articolulu esitu in Foisiór'a Observatoriului Nr. 76 despre memori'a fericitului in Domnulu secretariu de thesauriatu Aronu de Budai; cu placere dicu, pentru-cà sunt mai bine de 16 ani, de candu neincetatu m'am ocupatu cu ide'a, de a potea face càtu de puçinu pentru conservarea memoriei aceluia, nu intru atatu dupa splendórea oficiului de statu in care se aflase, decàtu pentru zelulu si iubirea càtra natiunea sa romana, de care in totu cursulu vietii sale a fostu condusu acelu barbatu in adeveru nobile si generosu. — Eram inca teologu si professoru, in stare dupa cum este cunoscutu pe tempurile acelea, nu tocma de invidiatu, si avendu a merge din candu in candu la Sibiiu, loculu unde me abateam mai antaiu, erá cas'a Secretariului B., care pe fia-care fiiu alu natiunei sale ilu cuprindea inpreuna cu soci'a sa cu tóta afabilitatea; dara mai de aprópe am avutu ocasiune a'lu cunósce si mai pre susu de toti a'lu stimá in anii ultimi ai vietiei sale, pre candu eram eu in functiune cá parochu in Hunedór'a, unde densulu mai cu sama in lunile de tómna petrecea la o nepóta a sociei sale cu numele Maria Moné, maritata Koller, pe care cá pe orfana insusi o educase. — Deci dupa celea ce imi sunt cunoscute, voiu atinge unele puncte din acelea, care vedu cà n'au fostu cunoscute scriitoriului susu atinsului articolu, si totu de odata voiu aminti si pasii facuti de mine, pàna acum fàra succesu, in privinti'a unui monumentu càtu mai modestu, la loculu unde'i sunt asiediate pamentescile remasitie.

De si fericitulu Budai in desele conversatiuni ce am avutu cu densulu, nu 'mi'a descrisu statulu si numerulu familiei la care apartînuse, dara si eu din spusele unoru descendenti ai aceleiasi familii totu asia o am cunoscutu, dupa cum se afla descrisa in Foisióra. Éra acelea jurstari care 'mi sunt mai cunoscute sunt dupa cum urmédia:

Prunculu Aronu ajungêndu in anii de scóla, s'a dusu la Blasiu, unde in dilele episcopului Gregoriu Maioru a absolvatu gimnasiulu sub parintii Basiliti, alu caroru cenobiu pe atunci se aflá in flóre. Elu erá unu teneru pe càtu talentatu, intocma si dupa natura fórte vioiu, care precum insusi dicea, din monastire pàna in curtea episcopésca, unde se inpartiá pànea studentiloru, facea numai trei sarituri. Episcopulu Gregoriu dupa cum se scie de comunu, fiindu omu voiosu, de multe ori facea pe junisiorulu studente Aronu se se intréca in saltu cu calusiarii. Terminandu Budai scólele din Blasiu, a mersu la Academi'a din Clusiu, unde a absolvatu si drepturile, dupa aceea s'a aplicatu cá secretariu langa Ladislau Popa de Sacelu, care dupa sistemulu introdusu de nemuritoriulu imperatu Josifu alu II-a fusese administratoru alu cercului compusu din comitatele Hunedór'a si Zarandu. Acestu L. Popa a fostu fiiulu parochului din Sacelu in tienutulu Hatiegului si a mai avutu trei frati, unulu cu nume Aronu, care a fostu la cancelari'a curtiei in Vien'a secretariu; alu doilea Moise, provisoru fiscale in dominiulu statului dela salinele Desiului si alu treilea Josifu, care cá militariu erá decoratu cu medali'a de auru pentru bravur'a sa. Pe acestu din urma l'am petrecutu eu cá preotu la loculu de eternulu repausu. — Ladislau Popa inpreuna cu secretariulu seu A. B. avuse nefericirea de a fi in functiune tocma pre candu erupse insurectiunea populare asia numita Horaiana. Si dupa cum sunt dedati domnii nostrii a nu cautá la adeverat'a causa a reului, cá incetandu caus'a, se incete si urmarile ei, indata incepu cu suspitionarea, cu arestare si condamnarea partei inteligente pe care ei o numescu in batjocura „bujtogató“ (turburatori), asia si atunci au aruncatu culp'a asupra administratorului, care acum aflandu-se in pericolu de viétia spre a 'si-o salvá, in societate cu generalulu Stadler, care mai inainte de generalulu Kráy fusese comandante in resbelulu avutu cu turcii, s'a decisu se ésa din Transilvani'a, dara fu ajunsu la Dobr'a, si de acolo readusu la Dev'a, unde cu densulu s'a intorsu si generalulu spre a'lu apará in contra infuriatiloru. Lui B. alta neplacere nu i s'a templatu, si pentru-cà prin purtarea sa cea solida si-a fostu castigatu stim'a publica, Budai apucase a se casatori cu fiic'a unui oficialu (Szolga-Biro) anume Juhász de Caransebesiu, de natiune romanu. Contra acestuia nu s'a intinsu persecutiunea de mórte, decàtu a fostu numai scosu din functiunea de subprefectu in care se aflase si lipsitu de salariu. Budai ne avendu intre acelea inpregiurari alta ocupatiune in Dev'a, s'a retrasu la loculu nascerei sale in Cicumeu, unde a inceputu a se ocupá cu economi'a. Intr'aceea fostulu seu principalu L. Popa cadiutu din oficiulu de administratoru alu comitatului, a fostu aplicatu cá prefectu alu dominiulu camerale alu Hunedórei, in care oficiu a si remasu pàna la esirea din viétia. Acesta sciindu cà nefericirea credintiosului seu secretariu Aronu Budai se trage indirecte mai multu dela densulu, isi propuse a'lu scóte din precari'a stare in care se aflá. Deci calatorindu in óre-care afaceri oficióse la Sibiiu, intre altii a datu visita si episcopului de atunci gr. or. Adamovich de natiune serbu. Acesta intre altele i descoperi, cà aru dori se aiba sub titlu de secretariu pe unu barbatu, care se fia aptu a duce afacerile scripturistice oficióse ale episcopíei cu dicasteriele, cu care avea relatiune. Acésta descoperire a fostu cea mai bine venita pentru L. Popa, cà-ci indata a si recomendatu pe fostulu seu secretariu dupa cum meritá, si acceptarea a urmatu fàra nici o amanare. Se dice cà tocma atunci candu i s'a adusu acestu nuntiu la Cicmeu, l'au aflatu dandu cursu unei caldari de fertu vinarsu, pe care punendu-o la parte, a si mersu la Sibiiu spre a'si incepe functiunile cá secretariu episcopescu, candu de odata a depusu si juramentulu cá practicante la Thesaurariatu, unde pasindu treptatu ajunse secretariu, éra in demnitatea de consiliariu l'au prevenitu cumnatu-seu Josifu Juhasz, pe care cá pe orfanu l'a educatu Budai si pe tóte sororile lui le a asiediatu si fericitu.

Pana candu a fostu in viétia episcopulu Adamovich, pe langa oficiulu camerariu a purtatu si oficiulu de secretariu episcopescu. Dupa repausarea numitului

o insultá, a cere destituirea actualului banu Mazuranici si inlocuirea lui cu o personalitate, care se fia in stare se inblandiésca si se franga cerbici'a loru si a dice apoi cá odinióra neuitatulu generalu russescu cà: Croati'a jace la peciorele Ungariei". Dar' din nefericirea magiariloru, ei nu au nici unu generalu care se fia de tali'a si stof'a lui Paskiewici séu alui Haynau, cunoscutu subt numirea „hien`a Italiei." Croatii potu asteptá si ei voru asteptá, precum au asteptatu si boemii, pana ce le va veni tempulu de a nu mai potea si a nu mai voii se astepte.

In Vien'a comitele Taaffe isi pune tóte silintiele pentru cá se isi castige cele 25 voturi cari i mai lipsescu inca, pentru cá proiectulu de lege alu armatei se fia votatu si din partea Reichsratului, cu recerut'a maioritate de doue treimi.

Delegatiunile voru fi convocate in decursulu lunei lui Decembre la Vien'a. Budgetele ne potenduse inse gâti pana atuncea, gubernulu comunu va fi necessitatu a cere unu bilu de indemnitate pentru primulu patraru alu anului viitoru.

Boemii sunt fórte nemultiumiti cu ministrulu Prazak din causa cà elu au permisu, cá pentru denumirile mai recente in ramur'a judecatorésca pentru Boemi'a, se se aléga persóne de acelea, care nu sunt de nationalitea maioritatii poporatiunei si nici nu cunoscu limb'a ei. Urmarea va fi, cà deputatii boemi voru face din caus'a acésta dificultati intregului cabinetu Taaffe si in specialu ministrului patriotu Prazak.

In ministeriulu de esterne din Vien'a se prepara o schimbare radicala in personalulu diplomaticu, acreditatu pe langa cabinetele din strainetate. Baronulu Haymerle intempina inse mari greutati in alegerea noueloru persóne.

Principele Gortciacof plecandu dela baile din Baden pentru Russi'a va trece si prin Berlin, unde va petrece o di. Nu se scie, déca va avea vre-o intalnire cu poterniculu seu rivalu dela Varzin, acarui nevralgia a fostu atatu de diplomatica, si docila, in càtu l'au inpedecàtu de a merge la Berlin pentru cá se fia de fatia la visit'a mostenitoriului de tronu alu Russiei.

Indata dupa sosirea Tiarului si a cancelariului seu la St. Petersburg se voru face mari schimbari si in personalulu diplomaticu alu Russiei din strainetate. Sunt unii cari voru se scie, cà imperatulu Alesandru s'ar fi convinsu in fine de imperativ'a necessitate de a dá Russiei o Constitutiune si cà o va proclamá in lun'a lui Martie anulu viitoru.

In Franci'a gubernulu republicanu s'ar consolidá si ar prosperá, déca pe de o parte nu ar conspirá in contra lui partid'a bonapartistiloru aliata cu cea ultramontana, éra pe de alta, déca nu l'ar conpromite agitatiunile ultra-republicaniloru, cari dela reintórcerea din esiliu alu comunardiloru amnestiati, au inceputu se desvólte o activitate, ce serióse inspira temeri si ingrijiri pentru viitoriulu republicei conservative.

Itali'a a trecutu érasi prin o crisa periodica ministeriala. Noulu cabinetu s'au formatu totu subt presiedinti'a d. Cairoli.

Gubernulu englesescu precum si spiritulu intregei poporatiuni este fórte alarmatu, in urmá unoru turburari si agitatiuni agrare, ce decurgu in serman'a Irlandi'a, acarei poporatiune este fórte nemultiumita cu starea sa si se incérca de nou, a se emancipá de subt jugulu tiranicu alu mariloru proprietari.

Diariele din capital'a Romaniei publicara lungulu si inportantulu raportu alu comitetului de delegati ai sectiuniloru Camerei, asupra proiectului rescumperarei caliloru ferate. Spaciulu nu ne permite a publicá si noi acelu raportu in totu coprinsulu seu. Ne marginimu deci, a pune mai la vale, subt ochii cetitoriloru nostrii, numai tecstulu proiectului de lege, presentatu camerei prin d. N. Fleva raportorulu susu-numitului comitetu.

Romani'a.

Proiectu de lege pentru cesiunea cailoru ferate a societatii actionariloru càtre Statulu Romanu.

Art. 1. Gubernulu este autorisatu a incheiá cu societatea actionariloru caliloru ferate romane alaturat'a conventiune pentru cedarea definitiva si fàra restrictiune càtre gubernulu romanu a administratiunii si a esploatatiunii caliloru ferate a disei societati, cu tóte drepturile si indatoririle loru, si in genere tóta gestiunea intreprinderii sociale, precum si pentru preschimbarea actiuniloru primitive si de prioritate ale societatii in obligatiuni de Statu 6%.

Art. 2. Gubernulu este autorisatu a emite obligatiuni de Statu 6% amortisabile in 44 ani, pentru o suma care nu va trece preste cifr'a de 237,500.000, adica doue sute trei-dieci si siépte milióne cinci sute mii lei noui, valóre nominala, din care 209,820.000, adica doue sute noue milióne optu sute doue-dieci mii lei noui, pentru preschimbarea actiuniloru primitive si de prioritate in obligatiuni de Statu %, éra restulu de 27,680.000, adica doue-dieci si siépte milióne siése sute optu-dieci mii lei noui, pentru scopurile anume desemnate in conventiunea mentionata.

Art. 3. Se constituie pentru obligatiunile de Statu %, create in virtutea art. 1 de mai susu, o hipoteca legala asupra intregei retiele a calei ferate Romanu-Vèrciorov'a cu ramurile ei, hipoteca scutita de ori-ce inscriptiuni si de ori-ce drepturi séu chieltuieli fiscale de inregistrare séu de timbru.

Art. 4. Gubernulu este autorisatu a face cheltuielele prevediute in conventiunea mentionata.

Aceste cheltuieli se voru acoperi, in limitele prevediute in art. 2 de mai susu, prin obligatiuni de Statu 6%.

Art. 5. Gubernulu este obligatu a investi conventiunea ce este a se incheiá cu societatea actionariloru caliloru ferate romane, si care face parte integranta din present'a lege, cu tóte formele legale, cerute de legile germane pentru validitatea si esecutarea ei.

Art. 6. In termenu celu multu de o luna dela intrarea in vigóre a conventiunii mentionate, gubernulu este obligatu a luá mesurile necessare pentru transferarea resiedintiei societatii la Bucuresci.

Art. 7. Gubernulu va rendui, indata dupa promulgarea legei de fatia, unulu séu mai multi comissari speciali, pentru a pregati transferarea càtra Statulu romanu a gestiunii intreprinderii sociale (bilantiu si inventaru), si pentru a controlá administratiunea calei ferate pàna le instalarea directiunii princiare. Acesti comissari voru asistá la lucrarile directiunii actuale, precum si a consiliului de preveghiare alu societatii.

Sciri diverse.

— (Invitare.) Reuniunea romana de cantari va arangea Dumineca in 18/30 Novem. a. c. alu douilea concertu ordinariu pentru acestu anu, in sal'a edificiului Reuniunei germane de cantari de pe „Pamentulu micu Nr. 1". (Musikverein). Program'a: 1. Mandolinat'a, de E. Paladilhe esecutata de choru. 2. Scene de balletu, de Beriot solo pentru violina cu acompaniamentu de forte-piano. 3. Verfulu cu doru, balada nationala in 3 parti, cuvintele de N. Laroc, musica de C. Liubicz.

La acestu concertu se invita cu onorulu cuvenitu toti P. T. membrii ai „Reuniunei romane de cantari", si comitetulu spera, cà cercetarea acestui concertu va fi cu atàtu mai numerósa, cu catu pentru prim'a data in patri'a nóstra se va esecutá balad'a nationala „Verfulu cu doru", alu carei tecstu este compusu de insasi Alteti'a Sa regala Elisabet'a Dómn'a Romaniei, ér' music'a de pianistulu curtiei Altetiei Sale.

Biletele se voru inparti Sambata in 17/29 si Dum. in 18/30 Novembre dela 3—5 óre dupa prandiu in cancelari'a „Asociatiunei Transilvane" strad'a Cisnadiei Nr. 7. — On. dd. membri sunt rogati a-si scóte la timpulu indicatu bilete, de órece fàra biletu nu se permite intrarea in sal'a concertului. Totu atunci se voru primi si inscrieri de membri noui. Inceputulu concertului la 7 óre sér'a.

Sibiiu, in 13/25 Novembre 1879.

Comitetulu.

— (Romanii si ungurii in Brasiovu.) Mai de curendu unu fanaticu, scriendu in foi'a „Nemere" din 16 Nov. inculpa pe romanii brasioveni, cà ei urescu pe magiari (pe secui) si cà se incérca a'i romanisá! Se scóla inse in apararea romaniloru grafulu S. si in „Kelet" asigura pe publiculu ungurescu, cà tocma din contra, romanii din Brasiovu iubescu pe toti magiarii cá pe fratii loru si isi manifesta catra ei simpathiile la toti pasii (minden lépten nyomon). Dupa acestea se provóca la demonstratiunea cea mare din Aprile a. 1871 inscenata de catra romanii din Brasiovu in favórea magiarismului si a dualismului, prin care densii au produsu o mare sensatiune si au fostu laudati in tóte diariele magiare, cà-ci au combatutu politic'a passivitatiei, au parasitu terenulu negatiunei si dupa-ce episcopu remanendu dieces'a vacante, care vacantia s'a intinsu pàna la 12 ani, s'a administratu prin unu vicariu din partea Clerului, éra din partea gubernului pentru agendele oficióse fu denumitu A. Budai cu salariu, cá unulu carui si altcum lucrurile clerului erá bine cunoscute, care asia dicéndu afara de agendele celea preotiesci in totu tempulu vacantiei a purtatu tóta administrarea. — In acelu tempu intre multele lupte ce avuse, Budai a urmaritu mai cu sama doue scopuri: unulu in adeveru prea cutediatu, adeca cum s'ar poté, cá intre romanii Transilvaneni se incetedie ur'a confessionale? spre care scopu in cointielegere cu barbatii cei mai alesi din ambele cleruri s'a si compusu unu planu, care inse nici o multiamire n'au adusu auctorelui; pentru-cà regimulu isi avea ratiunile sale politice, cá romanii se nu se póta invoi nici inpacá unii cu altii in veci; de aceea proiectulu lui Budai si alu celoru de o parere cu elu, in locu de a fi aprobatu, tocma din contra fu opritu, cá nici se se mai póta vorbi de elu. Pe langa acestea Budai isi atrase si neplacerea episcopului Bobu, mai multu din causa, cà-ci punctulu primu alu amintitului proiectu a fostu, cá episcopulu de curendu numitu se renuntie la episcopia, cá asia clerurile, proprie romanii, dupace voru dechiara de stérsa numirea de unitu si neunitu, din tóta patri'a adunati, se'si aléga unu episcopu de religiunea numita romana. Aci se vede cà zelulu si iubirea de natiune la Budai a fostu mai mare de càtu se'si fia potutu luá tempu de a ponderá si prevedé obstaculele care erá se i se lungésca in cale. Mai fericitu a fostu Budai cu alu douilea planu, pentru care a lucratu din tóte poterile, cá adeca incetandu denumirea de episcopu greco-resaritenu romanescu in Transilvani'a, se se restitue si recunósce clerului gr.-or. transilvanu dreptulu de a'si alege elu insusi pe archiereulu seu, ceea ce ia si succesu, si asia Vasilie Moga parochulu din Sabesiu intrandu in ternariu candidatiloru, a si fostu confirmatu de càtra imperatulu Franciscu cá episcopu, care primindu incunoscintiarea a mersu la Clusiu, in cuartirulu renumitului consiliariu de nascere nobilu romanu de Beiusiu Stefanu Costa, — in portulu avutu cá parochu, adeca siuba séu sumanu lungu cernitu, cióreci albi, caltiuni comodi marginesci, caciula de melu negru; — inse consiliarulu, dupa cum mi-a enaratu cancelistulu, care i serviá de amanuense, indata a chiamatu pe croitoriulu seu: si nu l'a lasatu se ésa din curte, pana candu nu s'a provediutu cu intréga uniforma pana la bastonu, si numai asia l'a trimisu a'si face visitele; éra „instalatiunea, proprie spesele instalatiunei, le a suportatu gubernatorele comitele Georgiu Bánfy.

In privinti'a monumentului sepulcrale alu fericitului Budai, cá si scrietoriulu precitatului articolu si cu ocassiunea candu erá adunati barbatii ilustri de ai natiunei in forma de congresu cu ambii metropoliti in frunte la Sibiiu in 1862 intrebandu de loculu unde sunt depuse pamentescile remasitie ale desu memoratului, intre altii nepót'a sociei sale cu numele Maria Mone, mi-a spusu intre lacrime, cà nepotulu spunendu unde se afla loculu, densulu Carolu Budai cá erede universale alu averei remase, nici atata pietate n'au aratatu cá celu puçinu se'i puna o cruce sepulcrale. Eu, dicea densa, i amu deresu de càteva ori mormenulut, dara scapatandu eu si ajungéndu in stare lipsita, mai multu nu pociu face. Audiendu eu acestea, indata m'am intielesu cu unu ilustru barbatu, pe care'lu cunoscámu cá pre celu mai adictu óre candu cliente alu defunctului. Resultatulu cointielegerei a fostu, cà atunci si cu aceeasi ocasiune se deschidemu o colecta, dela care cu atatu mai multu se sperá, cu càtu cei adunati cu totii cunoscea cine a fostu A. Budai si care sunt meritele lui. — Rol'a de colectante o am luatu asupra mea si asia am inceputu dela metropolitulu Alesandru, care mai antaiu mi-a observatu in tonu de mustrare, dicéndu cà nepotii lui Budai sunt obligati a'i pune monumentu din causa cà mai multu elu iau crescutu si loru le a remasu averea lui; mai pe urma totusi cam fàra voia a datu spre acestu scopu 10 fl. v. a. De aci pasindu mai incolo am cercatu pe Escelensa vice-presiedintele Ladislau Popp, dara aci mi s'a taiatu calea, cà-ci mi s'a disu: Acum sunt obiecte multu mai momentóse decàtu se ne potemu ocupá cu de acestea; se se lasa dara pàna ce ne vomu pune in ordine, si atunci ne vomu ocupá si cu asta, cà-ci noi toti scimu cine a fostu Budai pentru clerulu si natiunea romana. Aflandu dara cu cale a urmá svatulu, de nou conferescu starea lucrului, cu dn. cu care me intielesesemu la inceputu si totu atunci i am datu si cei 10 fl. primiti dela metropolitulu Alesandru, marginindu-ne pe langa aceea, cá se provocamu pe alesii barbati din acelea comune, caroru adormitulu in domnulu pàna candu a traitu, le-a facutu celea mai alese servicie, precum din Brasiovu a fostu protopopulu acumu episcopulu P., din Resinariu, Saliste s. c. l.

Cu acea ocasiune toti din tóte partile imi dicea: Se facemu nesmintitu, cà-ci Budai a fostu adeveratu parinte alu multora, se deschidemu colecta si se damu! Uitasemu de proverbiulu romanu altcum de comunu cunoscutu, „La perulu laudatu se mergi cu saculu spartu"; pentru aceea pe bas'a promissiuniloru facute, ne-amu si intielesu eu cu prefectulu mineloru de feru dela Hunedór'a, repausatulu Antonu Sancioli pentru versarea unui monumentu de metalu in pretiu de 200 fl. — Intorcéndu-me a casa dela Sibiiu, cá se nu se invechiasca lucrulu, l'am innoitu facéndu provocare prin „Gazet'a Transilvaniei", si vediendu cà nici asia nu se produce vreo miscare, am scrisu domnului despre care am amintitu cà iam datu cei 10 fl. primiti dela metropolitulu Alesandru imi a respunsu cà puçina sperantia este dela altii, daca nu vomu face noi ceva. De atunci pàna astadi s'a observatu tacere absoluta. Éta asia veneredia ai nostrii memori'a barbatiloru, carii tóta viéti'a loru o au sacrificatu religiunei si natiunei loru pe atunci, candu mai toti cei poternici in fapte si in cuventu o parasisera. Speru inse cà si daca ceva cam tardiu, totusi se voru afla barbati carii isi voru rescumpará si inplini datulu cuventu, si acésta o credu cu atatu mai firmu, fiindu-cà si cu ocasiunea adunarei pentru fondulu de teatru in Blasiu facéndu-se mentiune, unu alesu barbatu si-a datu cuventulu, cà nu va lasá a se dá lucrulu uitarei.

P.

s'au ospetatu fratiesce cu magiarii (a magyarokkal testvéri innepélyt ültek), s'au declaratu pentru constitutiunea ungurésca. Totu asia lauda dn. grafu pe romanii din Brasiovu inca si pentru portarea loru manifestata la alegerile din anulu trecutu 1878, candu ei s'au oppusu la „fractiunea, care in conferenti'a din Sibiiu decretase érasi passivitatea“, si dandu man'a cu magiarii, alesera din Brasiovu unu deputatu magiaru si 1 romanu la diet'a Ungariei. Preste acestea dn. grafu mai lauda fórte multu pe romanii din Brasiovu, pentru cà pruncii loru condusi de mana prin servitórele secuience de a lungulu stradeloru cetatii, vorbescu numai ungurésce, si cà in mai multe familii audi destula limba ungurésca (cu servitóre si cocieri). In fine complimentulu toturoru laudeloru gramadite pe romani ilu face dicundu, cà dintre romani sunt càtiva membri ai casinei magiare si la tóte seratele musicali arangeate de catra magiari pentru scopuri magiare, familiile romanesci mergu si ajuta cu pungile loru etc. etc. (A se vedé „Kelet“ din Clusiu Nr. 268 din 23 Nov. a. c. pe col. II).

— (Teatru nationale magiaru). Celu din Clusiu deschisu inainte cu 66 de ani (1813), in anii mai dincóce reparatu si decoratu frumosu din nou, trage si subventiune dela statu càte 20 de mii fl. v. a. pe anu; cu tóte acestea acelu teatru, in cetatea cea mai magiarisata din Tranislvani'a, nu se póte tiné, din care causa diariele de acolo au deschisu asupra teatrului loru cele mai neplacute polemii, care curgu de mai multe luni. Totulu s'a incercatu spre a satisface pe publicu, intendantia, directiunea, societati s'au schimbatu mereu. teatrulu inse este frequentatu de nu se póte mai reu. Caus'a unii o cauta in saracirea generale a locuitoriloru, altii in disgustulu generale de a se distrage in comedii platite, candu totu traiulu actuale a devenitu o tragicomedia; érasi altora li se pare cà tocma dela dualismu incóce, elementulu evreo-germanu s'a multitu preste mesura in Clusiu, si intru adeveru cà citindu de ex: listele „virilistiloru“ ale classei comerciale si industriale, vedi in ele multime de nume, care numai magiare nu sunt, sau de si suna pe unguresce, acelea sunt magiarisate; pentru aceea inse familiile respective totu nu mergu la teatru magiaru, in care nu intielegu nimicu.

Teatrulu dela Alb'a-regala (Székes-Fejérvár), care fusese infiintiatu de càtra o societate de actionari si este preciuitu judecatoresce la 119.926 florini, in 15 Ianuariu 1880 e destinatu a se vinde cu tob'a.

Din capital'a B.-Pest'a diariele ne spunu mereu, cà cu tóta enorm'a subventiune ce are teatrulu magiaru dela statu, elu totu lupta reu contra celui germanu, si ori-candu acesta e luatu la góna, ceea ce 36 de ani s'a intemplatu de càteva-ori, atunci locuitorii mai bine nu mergu la nici-unu teatru.

— (15 ursi la unu locu.) Noue acésta cifra ni se pare fabulósa, dara venatorii de professiune asiguru cà se póte prea usioru, cà-ci de ex. in anii trecuti s'au inpuscatu in padurile dela Avrigu din colea de Oltu intr'o singura di 9 ursi, mai totu prin romanii din acea comuna. Acei 15 ursi s'au presentatu inainte cu 2 septemani in manier'a loru ursésca in padurile dela Füle*) din secuime, unde sunt mine de feru cu o colonia de germani amestecati cu secui, carii lucra in mine si in fundarii (topitori). Directorii si ceilalti oficiali din locu audiendu cà s'ar fi aratatu càte-unu ursu pe aprópe, au decisu se ésa cu lucratorii cu totu la góna. Au si esitu, dara nu au avutu se astepte multu, cà-ci abia isi luase fiacare venatoriu loculu destinatu lui prin conductoru, candu le esira, cam in calea viteloru, mai antaiu 1, apoi 2, din partea stanga alu 3-lea, éca si alu 4-lea, éca 5—6—10 pana la 15 ursi. In locu se se descarce o singura pusca a inghiatiatu sangele in bravii venatori, in càtu nu au cutediatu nici se resufle, pàna candu domnii ursi avura bunetate a'si vedé de drumu. In acelu momentu apoi si domnii venatori isi vediura de cale càtra casa cu tóta celeritatea possibile. Candu ursii nu ar fi asia uriti si daca nu ar avea ghiara si dinti asia de lungi! Acum se spune cà ddnii baroni Rauber au decisu a face o góna mare in padurile dela Füle, adeca dupace ursii voru mai rupe vre 20 - 30 de vite chiaru pe aprópe de satu. (Dupa „Kelet“ din 23 Novembre.)

— (Dela Avrigu se adusera) la Sibiiu septeman'a trecuta 6 porci selbateci puscati in padurile de acolo.

— (Despre anghin'a diphterica) venira informatiuni érasi fabulóse si totusi adeverate dela orasiulu Kiskun-Gelegháza, unde din 26 Iuniu 1877 diphteritis nu mai incéta asia, càtu de atunci, adeca de 2½ ani s'au bolnavitu 2558 si au moritu pàna in 1-a Novembre a. c. 1442. Locuitorii sunt mai toti magiari curati, prin urmare nu póte dice nimeni cà contagiulu (molim'a) bólei se latiesce prin sarutarea icóneloru in biserica, a crucei la baptistulu domnului si prin intingerea cu pamatufulu de busuiocu candu botésa pop'a, precum isi batea jocu „Kelet“ in érn'a trecuta. Acésta scire o avemu dupa „Szabadság“ dela Oradea.

In Clusiu éra au inceputu diphteritis a omori baiatii. Se aude cà si in vecin'a nóstra comuna Turnisioru (Neppendorf) s'a incuibatu acea bóla spurcata.

Feriti-ve pruncii de contactu cu altii necunoscuti si nu suferiti pe nimeni, se vi'i sarute, nici femeile se nu se mai sarute intre sine, cà nu poti se scii daca nu a venitu vreun'a dela vreo casa, unde este anghina.

— (Romanu-Pàcala). Daca romanulu scie tandali multu in viéti'a sa, eiu inse a invetiatu a si pacalí. Citimu in „Szabadság“ dela Oradea, cà unu fetioru de romanu cunoscutu „finantiloru“ cá prevaricantu mare de tutunu (tabacu), ducéndu intr'o di unu sacu plinu, aceia se si iau dupa elu; atunci elu si apucà la fuga, éra candu ajunse la podulu de preste Crisiu vediendu cà finantii sunt acilea, la momentu aruncà saculu in riu. — Scóte saculu din apa! ii strigara finantii. — Nici vorba jupane. - Atunci unulu din finanti alergà elu insusi dupa sacu si'lu scóse din ap'a rece ghiatiósa. A deslegá saculu si a'lu cautá pàna in fundu, a fostu fapt'a càtoruva secunde. Ce se vedi inse! saculu erá plinu numai cu pléva si nici urma de tabacu. Isi póte imaginá ori-cine mani'a finantiloru insoçita si de rusîne, injuraturi furióse esia din gurile loru.

„Apoi dara pentru ce ai fugitu de noi, daca te sciai nevinovatu?“

„Ce ve pasa voue, cine 'mi poruncesce mie se nu fugu daca'mi place asia?“ fu respunsulu flegmaticu alu fetiorului. Finantii si mai infuriati:

„Atunci pentru-ce ai aruncatu saculu in Crisiu?“ La acestea Pacala alu nostru dandu din umeri: „Apoi cà saculu acesta este alu meu, poteamu face cu elu ori-ce voiam.“

Dupa acestea finantii plecara cu nasulu lungu, inse colcaindu de resbunare si romanasiulu póte fi siguru cà acea pacalitura n'are se'io manance lupulu, dacà nu se va lasá de acea ocupatiune. Este adeca sciutu cà finantii capata ⅕ parti ale pretiului obiecteloru prevaricate si vendute. Acelu premiu face pe finanti cá se pandésca dio'a si nóptea, se se si arunce in pericole mari.

— (Unu albumu interesantu). Membrii de la „Comédie française“ au compusu pe timpulu petrecerei loru in Londr'a unu albumu, care va aparea in curendu in editiune de lucsu la Viard in Londr'a. Editarea este concrediuta lui Febvre, care este pictoru si romancieriu. Pe foi'a titulara este unu desemnu alu dsiór'a Sarah Bernhardt representandu unu geniu cu aripele intinse, care incoronésa busturile lui Molière si a lui Shakespeare. Albumulu este dedicatu principelui de Wales. Dedicatiunea este autografata dupa scrisórea compositorului ei, a lui Dumas fiiulu In precuventare se enarésa istori'a „Comediei francese,“ càteva pagine contienu o descriere despre organisarea teatrului si despre compunerea trupei care petrece in Londr'a, urmésa apoi biografiele si portretele. Fia-care portretu are subscrierea propria a persónei si o frasa. Got a scrisu sub portretulu seu in limb'a englesa: „Lumea intréga este unu teatru,“ dupa acésta frantiosesce: „Teatrulu este o lume mica.“ Maubant a scrisu: „Actorulu este cá vinulu, cu càtu este mai betranu, cu atàta este mai bunu.“ Febvre: „In memoarele lui Fleury cetescu urmatórea frasa: Unu comediantu trebue crescutu pe braciale unei principesse. — Nici-odata nu mi-asiu fi doritu ceva mai bunu.“ Mounet-Sully „Teatrulu este art'a de a instrui pe publicu, facèndu-lu se créda, cà i faci petrecere.“ La Roche e unu misantropu. Elu scrie: „Candu cugetu la munc'a, silintiele si necasurile unui comediantu si la aceea ce elu lasa dupa sine, imi vine se desperesu.“ Worms se caracterisesa singuru printr'o frasa: „Melancoli'a atàtu de puçinu semnifica intristare, pe càtu de puçinu risulu voi'a buna.“ Mai picante sunt autografele dameloru. Etatea care la barbati este aretata cu acuratetia, la dame nu este notata de locu. Éta si cateva sententie de ale acestor'a. Madelaine Brohan scria laconicu: „Tout passe.“ Mlle Fonassain: „A scrie o idea insémna a cugetá tare. Acésta me genésa;“ Mme Provost Pousin: „Sinceritatea este celu mai bunu mijlocu de a te face nefericitu in viétia.“ Dsiór'a Reichemberg dice: „Ceea-ce mai multu face pe cineva se rida, aceea nu o spune omulu nici-odata,“ si numai de càtu urmésa Sarah Bernhardt: „Inteligenti'a face din egoismu virtute — ignoranti'a viciu.“

— (Medicamentele unui Sultanu). Sultanulu de Marocco, Sidi Muley Hassan, caruia i s'au datu de doue ori mancari otravite, este silitu a stá totu in patu, fiindu paralisatu si cu totulu slabitu. In lun'a trecuta elu a tramisu pe unu Dervisiu la Mecc'a cu o scrisóre catra superiorulu santei Caabe, prin care ilu róga se-i trimita in schimbulu unei bune plati, matur'a pe care o intrebuintiésa pentru curatirea diurna a Caabei, precum si cate-va petece din copert'a de metase intinsa pe d'asupra mormentului lui Mohametu.

Aceste lucruri au fostu recomandate numitului Sultanu, cá unu medicamentu infalibilu contra suferintieloru sale.

*) In scaunulu Udvarhely, dincolo de Baraoltu (Baroth,) 1 di buna dela Brasiovu.

Despre locuinti'a tieranului.

Din tóte cestiunile de higiena publica, aceea care fàra indoiéla trebuie se atraga atentiunea omului de sciintia in tiér'a nóstr'a, este starea ne-hygienica, din care resulta unu reu destulu de mare dejá pentru tiéra, si isi are caus'a sa in doui factori poternici din elementele de viétia a acestoru ómeni.

Acesti factori sunt: alimentatiunea si locuinti'a.

Locuinti'a va avea necessarmente o influintia in reu séu in bine asupra tieranului cá si asupra citadinului, din causa cà si elu petrece destule óre din timpulu dilei in circuitulu ei, si acestu timpu se maresce inca mai multu in timpulu ernei, alu douilea din causa cà in generalu la noi locuintiele de la tiéra sunt cu multu mai insalubre cá cele din orasiu.

Pentru a ne dá séma mai bine despre acésta cestiune trebuie a avé in vedere urmatorulu studiu analiticu.

1) Modulu cum ele se presinta; 2) consecintiele pathologice ce resulta din acésta; 3) ce trebuie a se face pentru a le ameliorá; 4) binele ce ar resultá.

II) Se vedemu modulu cum se presinta locuintiele tieraniloru nostrii.

Dupa natur'a substantieloru brute primordiale ce resulta din positi'a topografica a tierii nóstre, locuintiele tieraniloru nostrii potu fi divisate in 2 moduri:

a) Locuintiele de pe siesu si luncile riuriloru;
b) locuintiele de la munte.

Se vedemu cum sunt constituite aceste locuintie. Cele de pe siesu sunt fórte variabile, mai totu-deauna cu totulu insalubre, primitive si in conditiuni astu-felu in càtu nu sciu pentru unele dintre ele déca s'ar poté conscientiosu precisá progressulu ce l'a facutu din timpurile preistorice.

Sunt judetie intregi, si cu deosebire Vlasc'a, Teleromanulu si mai alesu o parte din Doljiu si totu Gorjulu unde casele consista in nesce adeverate gauri, bordeie sapate in pamentu. Pentru acésta, atunci candu ele sunt facute cu mai multa atentiune, se sapa o grópa in adencime de la 1 pàne la 2 metri si in urma se arunca in launtrulu gaurii paie séu coceni de porumbu, si, profitandu-se de càteva dile de seceta, li se dà focu.

Caldur'a desvoltata de aceste substantie in combustiune usuca paretii si mai multu cóce, reduce la starea anhydrica argil'a din care in generalu este formata supt patur'a aluvianului ce forméza bas'a geologica a tierei. In urma se acopere cu lemne, peste care se pune coceni si paie in straturi suprapuse adesea si acestea acoperite cu pamentu pàne ce se crede cà, gratie grosimei paturei si gradului ei de inclinatiune, ap'a meteorica se va poté lesne scurge in afara, fàra a poté petrunde in intrulu loru.

Adesea ori ferestrele nu sunt de locu. Atunci lumin'a intra pe cosiulu vetrei, éra de e véra pe usia, si in casu de a fi, ele sunt puse pe un'a din laturea casei intre incrucisiarea lemneloru ce constituie coperisiulu, séu alaturea cu usi'a, in usia chiaru, care dà in o intrare cu scari deschisa cu totulu in afara.

In genere aceste case au o singura camera mare cu bas'a unui paralelogram; une-ori mai este inca o mica camera in laturi si mai totu-deauna unu cotlonu in unulu din coltiuri, unu soiu de grota mica, obscura, care jóca rolulu de camara pentru saculu cu porumbu si alimente.

Unu altu modu de case facute pe siesu sunt acele ce au paretii radicati de-asupra solului. Aceste case sunt facute de doue maniere.:

a) din tierusi pe stélpi batuti in pamentu dupa ce s'au mesuratu dimensiunile ce trebuie a se dá casei: acestia se ingradescu si se cimentéza cu argila plastica amestecata cu gunoiu animalu. Astu-felu se obtine unu parete grosu, intre 0,25—0,50 centimetri.

Séu, in locu de gardu, se facu multe lemne in cruce séu valatuci si ochiurile góle se umplu cu turte de aceeasi materia.

Aceste case mai in genere au doue mici camare, un'a la intrare mica si care jóca rolulu de camera si intrare, alta de dormitu, cuhnie, etc.

Intre aceste doue soiuri de case sunt unele ce le-asiu poté numi micste. Ele se practica mai alesu in Doljiu. Modulu loru de a se face, consista in nesce pareti grosi adesea de unu metru din pamentu arigilo-nissiposu, ce se bate intr'unu tiparu de scan-

duri, care se totu rédica in susu odata cu inaltiarea paretelui.

Acestea in totu-deauna contînu 2, 3 camere.

Ferestrele la tóte aceste case sunt mici si adesea acoperite cu tipla, chartia, arare ori cu gémuri.

Coperisiulu mai totu-deauna se face cá si la bordeiurile descrise mai susu, si sob'a este totu unu cosiu largu, ingraditu si lipitu cu aceeasi compositie si care-le e scosu in afara, ceea ce e frecventu la casele de vale; séu e dusu numai pàna in podu.

Se vedemu acum casele de la munte. — Ele se potu asemenea divide in 2 categorii, dupa cum sunt construite numai in lemnu séu in pétra.

Lemnele si mai alesu bradulu fiindu fórte respanditu la munte, bun'a stare a tieranului relativu mai buna si in urm'a rigoriloru climaterice mai aspre, locuintiele de la munte sunt multu mai bune cá cele de la vale. — Casele in genere mai spatióse, totu-deauna cu càte 2 camere.

Coperisiulu in lemnu, ferestrele inse totu mici si sob'a aprópe in aceeasi stare. Ele sunt construite din trunchiuri de arbori bine adaptati si in totu-deauna lipite cu lutu.

Acele facute in pétra sunt cu multu mai superióre, de si indata vomu vedé si inconvenientele loru.

Sunt si aci case, mai alesu in multe din satele mai avute din Muscelu si Prahov'a, facute cu 2 etaje. I-iulu de pétra si servesce cá pivnitia, camere pentru véra séu pentru industri'a penzei, a metasei. Etagiulu alu 2-lea in lemnu pentru locuitu.

Ori-care ar fi modulu de constructiune, nu este mai nici un'a din ele care nu isi are pardosél'a, déru suntu numai lipite cu lutu.

Pentru a intielege acum reulu acestoru locuintie, se vedemu intru càtu potu se influintieze higien'a locuitoriloru acestoru case, prin natur'a materialeloru brute ce se intrebuintiéza si modulu mai multu séu mai puçinu perfectu, cum ele au fostu preparate si adaptate. (Va urmá.)

Contractulu Socialu.

De J. J. Rousseau.

(Urmare.)

Capitolulu X.

Despre abusulu gubernului si despre inclinarea lui spre degenerare.

Precum vointi'a particulara agita necontenitu in contra vointiei generale, astfeliu si gubernulu face necontenitu unu efortu in contra suveranitatiei. Cu càtu acestu efortu cresce cu atàtu se alterésa mai multu Constitutiunea, si pentru cà in casulu acesta nu esista o alta vointia de corpu, care se resiste principelui si se ilu contrabalantiedie, apoi mai curendu séu mai tardiu urmésa, cá principele se oprime pe suveranu si se sfasie tractatulu socialu. Acesta este viciulu inherentu si inevitabilu, care dela nascerea corpului politicu tinde fàra repaosu spre a ilu distruge, precum betraneti'a si mórtea distrugu in fine corpulu omenescu.

Esista in generale, doue moduri de degenerare ale unui gubernu, adeca: prin concentrare séu prin distrugerea Statului.

Unu gubernu se concentrésa, candu elu repasiesce dela unu numeru mai mare la unulu mai micu, cu alte cuvinte, dela democratia la aristocratia si dela aristocratia la regalitate. Acésta este inclinatiunea sa naturala.*) Candu elu ar repasi dela numerulu mai mare la celu micu, s'ar potea dice, cà elu pierde din elasticitatea sa: dara acestu progressu inversu este inpossibilu.

In realitate form'a gubernului nu se schimba, decàtu, candu resorturile sale usate ilu slabescu astfeliu, cá elu se nu si-o mai póta conservá. Candu intindienduse elu isi pierde elasticitatea, atunci forti'a sa s'ar nimici si elu nu ar mai potea subsistá. Cu càtu resortulu s'au slabitu mai tare, cu atàtu elu trebue reparatu si concentratu, pentru cà altcum Statulu pe care ilu sustiene s'ar ruiná.

Dissolvarea unui Statu se póte intemplá in doue moduri:

Odata, candu principele nu mai administrésa Statulu conformu legiloru si usurpésa poterea suveranului, atunci se intempla o schimbare fórte remarcabila, aceea, cà atunci nu se concentrésa gubernulu ci Statulu. Prin acésta voiescu se dicu, cà Statulu celu mare se dissólve si in elu se formésa unu altulu, compusu singuru numai din membrii gubernului si care pentru restulu poporului nu este altu decàtu domnulu si tiranulu seu.*) Din momentulu in care gubernulu au usurpatu suveranitatea, pactulu socialu este ruptu si toti cetatienii singurateci reintra de dreptu in libertatea loru firésca si ei potu fi fortiati la supunere, dara nu sunt obligati.

Aceeasi se intempla si in casulu candu, membrii gubernului usurpa singuratici poterea pe care nu le este permisu de a o esercitá, decàtu numai cá corpu. Acésta este o infractiune a legiloru si póte produce o disordine fórte mare. Pentru cà atunci sunt totu atàti principi càti si magistrati si Statulu nu mai puçinu divisatu cá si gubernulu, piere séu isi schimba form'a.

Candu Statulu se dissólve, atunci abusulu gubernului ori care ar fi elu, se numesce anarchia. Voindu a face o distinctiune, apoi democrati'a degenerésa in ochlocratia, aristocrati'a in oligarchia si eu asiu mai adaoge, cà regalitatea degenerésa in tirania. Inse acestu cuventu este ecuivocu si pretinde a fi esplicatu.

In sensulu vulgaru, unu tiranu este unu rege care gubernésa prin violentia fàra considerare la dreptate si la legi. In sensu precisu, unu tiranu este unu particularu, care isi aróga autoritatea regala, fàra cá se fia indreptatitu la ea. In sensulu acesta intrebuintiau Grecii acestu cuventu, pe care ei ilu aplicau atatu la regi buni càtu si la cei rei, candu autoritatea loru nu erá legitima. Astfeliu tiranu si usurpatoru sunt doue cuvinte perfectu sinonime.

Pentru de a dá la lucruri diferite numiri diferite, eu numescu tiranu pe usurpatorele autoritatiei regale si despotu pe usurpatorele poterei suverane. Tiranu este acela, care se inpune in contra legiloru pentru de a guberná conformu legiloru, éra despotu este acela, care se ridica deasupra legiloru. Astfeliu tiranulu póte cá se nu fia despotu, in timpu ce despotulu este totudeauna si tiranu.

*

*) Formatiunea lina si progressulu republicei Venetiei in lagunele sale ofere unu esemplu memorabilu despre acésta succesiune si este admirabilu, cà Venetianii paru a nu fi ajunsu de 1200 ani decàtu pe a dou'a trépta, care isi luà inceputulu la 1198 cu asia numitulu Serrar di consiglio. Ce se tiene de ducii loru cei vechi ce li se inputa, apoi ori ce s'ar dice in Squitinio della liberta veneta, este probatu cà ei nu au fostu suveranii loru.

Dara mi se va obiectioná, cà republic'a romana au urmatu unu progressu cu totulu contrariu, trecèndu dela monarchia la aristocratia si dela aristocratia la democratia. Dara eu sunt departe de a cugetá astfeliu.

Prim'a institutiune a lui Romulus au fostu unu gubernu mestecatu, care degenerà apoi in despotismu. Din cause particulare Statulu peri fàra de tempu, precum se vede murindu unu nou nascutu, mai inainte de a fi ajunsu la etate de barbatu. Espulsiunea Tarcuiniiloru au fostu adeverat'a epoca a nascerii republicei. Dara ea dela inceputu nu au primitu o forma constanta, pentru cà lucrulu s'au facutu numai pe jumetate, nedesfiintiandu patriciatulu.

In modulu acesta, aristocrati'a ereditara, care este cea mai rea din tóte administratiunile legitime, remanendu in conflictu cu democrati'a, form'a gubernului nesigura si siovainda, nu s'au consolidatu, precum o au probatu Machiavelli, decàtu numai cu introducerea tribuniloru. Numai dupa aceea au potutu fi vorba despre unu gubernu adeveratu si o veritabila democratia. In fapta, atunci poporulu nu erá numai suveranu, ci si magistratu si arbitriu, senatulu erá numai unu tribunalu subordinatu, pentru de a moderá si concentrá gubernulu si consulii insusi, fia fi fostu ei patriciani, magistrati supremi séu generali absoluti in resbelu, in Rom'a ei nu erau decàtu presiedintii poporului.

De aci inainte se póte vedea, cum gubernulu cade in firésca'i inclinatiune si tinde cu potere spre aristocratia. Patriciatulu decadiendu de sine, aristocrati'a nu se margini numai in corpulu patricianiloru cá in Veneti'a si Genu'a, ci trecù si in corpulu senatului compusu din patriciani si plebei si chiaru in corpulu tribuniloru, candu acestia incepura se usurpe o potere activa: pentru cà cuvintele nu inpórta nemica asupra lucruriloru si candu poporulu are siefi, cari gubernésa in loculu lui, ori care le aru fi numele, ei representédia o aristocratia.

Din abusurile aristocratiei se nascura resbelele civile si triumviratulu. Sulla, Iuliu Caesare, Augustus ajunsera a fi monarchi adeverati si in fine subt despotismulu lui Tiberiu, Statulu se dissolva. Istori'a romana nu desminte deci principiulu meu, ci din contra ilu confirma.

Not'a lui J. J. Rousseau.

*) S'au vediutu in tempulu din urma, cá unii ministri se reclame de pe tribun'a parlamentului unui Statu constitutionale, pentru principele acelui Statu, titlulu de suveranu. Acésta nu numai cà este neconstitutionalu, dar' este o macsima cu totulu falsa: Principele unui Statu constitutionalu nu póte fi numitu in nici unu casu cu titlulu de suveranu, pentru cà suveranu este numai poporulu si suveranitatea este inalienabila si indivisibila. Candu principele unui Statu constitutionalu isi aróga titlulu de suveranu, atunci elu nu mai este unu principe constitutionalu, ci unu usurpatoru si déca elu séu ministrii sei, potu se o faca acésta, atuncea Constitutiunea acelui Statu este o litera mórta, éra libertatea poporului amenintiata in supremulu gradu. A numi pe unu principe suveranu si totudeodata principe constitutionale, este unu non-sensu, care incetatieninduse in limbagiulu politicu, ar avea consecintie fórte funeste pentru popóra. Not'a Traduct.

Post'a redactiunei.

— Brasiovu, 16 Octobre. Informatiuni in caus'a monumentului destinatu a se pune lui Andreiu Muresianu.

Andreiu Muresianu a repaosatu in Brasiovu la 11/23 Octobre 1863 pe la 10 óre din nópte, in etate de 47 de ani. (Vedi „Gazet'a Transilvaniei“ Nr. 98—9 pag. 385, unde i se afla scurtulu necrologu.) A fostu inmormentatu totu acolo in 14/26 Octobre in curtea bisericei dela S. Treime din suburbea Schiai. (Vedi cerimoni'a inmormentarei descrisa in „Gazet'a Trans.“ Nrii 100 et 101 din acelasi anu.)

In Nr. 106 alu „Gazetei Trans.“ din 6/18 Nov. 1863 unu corespondente din Blasiu cu dat'a din 12 Nov. st. n. fu celu de antaiu, care esi in publicu cu ide'a de a se pune lui Andreiu Murasianu unu monumentu; elu inse inchiaie corespondenti'a cu aceste cuvente: „Asteptamu dara pàna la infiintiarea unui comitetu pentru scopulu acesta.“

In dio'a de S. Andreiu s'a tînutu lui Murasianu parastasu in Sibiiu prin parochulu si protopopulu Ioanu Russu cu alti trei preoti, éra dupa terminarea oficiului divinu tenerimea academica a cantatu „Destéptate romane“. (Gazet'a Tr. Nr. 114).

In 30 Nov. s'a tînutu parastasu si la Borodulu mare in Ungari'a. (Gaz. Nr. 19, 1864.)

Totu in acea di la Blasiu au sîerbitu s. liturgia si parastasu capitulului canoniciloru si professorii preoti, pentru sufletulu lui Andreiu Murasianu, cu solemnitate precum nu se mai vediuse de multu la acea mitropolia. (Gazet'a Tr. Nr. 116 pag. 455.)

In 13 la Ighiiu, in 18 la Reghinu, in 20 Decembre la Zlatn'a. (Gazet'a Trans. 117.)

Totu in dio'a de S. Andreiu a fostu parastasu si la Nassaudu. (Gazet'a Trans. Nr. 120.)

In Nr. 2 alu „Gazetei“ din 4/16 Ianuariu 1864 (pag. 7) redactiunea indémna se se faca baluri, din alu caroru venitu se se ridice monumentu lui Muresianu si se ise ajute famili'a. Intr'aceea comitetulu Asociatiunei Transilvane luase asupra'si inca din 13 Decembre 1863 primirea de colecte pentru monumentu, precum se póte cunósce din contabilitatea de atunci. In acelasiu timpu s'au inceputu colectele si in Brasiovu, cum se pare inse spre doue scopuri precisate in Gazeta.

Despre colecte pentru unu monumentu in memori'a lui Andreiu Murasianu veti aflá cele de antai urme in protocolulu luatu despre lucrarile comitetului Asociatiunei transilvane in 1 Martiu st. n. 1864; s'a publicatu inse si in „Gazet'a Transilvaniei“ Nr. 16, 17, 18. (Vedi la pag. 70 §. 12 alu protocol.)

Dela dn. cassariu alu Asociatiunei, capitanu Const. Stezaru avemu in aceeasi causa urmatóri'a informatiune:

„Dupa Jurnalulu de cassa, au intratu pentru monumentulu lui Murasianu: in 13 Decembre 1863 o colecta prin dómn'a Mari'a Popu de Harsianu 27 fl.; in 25 Ianuariu 1864 prin d. canonicu Stef. Biltiu 4 #; in 22 Iuliu 1869 prin d. parochu Mihaiu Serbanu 30 fl.; in 11 Augustu 1869 o colecta la adunarea generala din Siomcut'a mare 160 fl.

Dela Brasiovu spre acestu scopu nu a intratu nimica.

Sumele acelea primitive insemnate mai susu, elocate in regula, au crescutu pàna in 18 Iuliu 1878 la sum'a de 400 fl. 93 cr. val. austr. La acésta se voru mai adaoge interessele computate pàna la timpulu candu se va scóte acelu capitalu spre scopulu sciutu.“

— Clusiu, 20 Nov. Dictionariu ungurescu-romanescu de G. Baritiu se afla de vendiare si in Clusiu la librari'a I. Stein si la Demjén.

Depuneri.

La institutulu subsemnatu se primescu depuneri de capitale spre fructificare cu 5%, éra sub conditiunea de a se denuncia institutului ridicarea depunerii cu 6 luni mai inainte, cu 5½ % interesse.

Depunerile facute pàna astadi cu interesse mai mari cá cele de mai susu, dela **1 Ianuariu 1880** in colo se voru fructificá cu 5%, éra cele supuse conditiunei de a se insciintiá ridicarea loru cu 6 luni inainte — cu 5½ % interesse.

Sibiiu, 25 Novembre 1879.

„ALBIN'A“

(107) 1—2 Institutu de creditu si de economii.

Editoru si redactoru responsabilu **G. Baritiu** in Sibiiu.

Tipariulu lui **W. Krafft** in Sibiiu.